

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА АДМІНІСТРАТИВНІ ІНСТРУМЕНТИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РЕЛОКАЦІЇ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Діана ВОРОН

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного, фінансового
та інформаційного права Юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

В умовах російської військової агресії проти України релокація бізнесу перетворилася з маловідомої практики на критично важливий інструмент збереження економічного потенціалу держави. Цей комплексний процес часткового або повного фізичного переміщення активів, обладнання та працівників підприємств з небезпечних територій до безпечніших регіонів вимагає виваженого стратегічного підходу та потужної державної підтримки.

Релокація – це комплексний процес часткового або повного фізичного переміщення активів, обладнання, працівників підприємства з одного місця на інше в межах країни або з однієї країни до іншої, що зумовлений об'єктивними причинами збереження та/або масштабування діяльності¹.

Організаційно-правове регулювання процесів релокації здійснюється Міністерством економіки України на основі значної кількості правових актів. Розроблена урядова програма релокації підприємств, яка покликана сприяти відновленню економіки держави зарахунок переміщення підприємств з територій, що наближені або знаходяться у зоні бойових дій, у безпечні регіони Західної України. Державою визначено 9 регіонів, що можуть прийняти релоковані підприємства – це Вінницька, Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька та Чернівецька області².

Програма релокації підприємств – це урядова ініціатива, спрямована на відновлення економіки України шляхом переміщення підприємств із зони бойових дій у безпечні регіони Західної України. Через програму будь-яке підприємство може здійснити повну або часткову релокацію своїх потужностей, подавши заявку із зазначенням спеціалізації, кількості працівників, виробничих можливостей та конкретних потреб.

¹ Князевич А.О. (2022) Організаційно-правові основи регулювання процесів релокації українських підприємств в умовах війни. Економіка та держава. №8. С. 9.

² Програма релокації підприємств. Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca-4121-8679-e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv>

Заявки розглядаються оперативно – від 1 до 3 днів для підприємств оборонного комплексу та життєзабезпечення, і до 5 днів для інших.

Держава надає комплексну підтримку переміщеним підприємствам, включаючи підбір нової локації, допомогу з транспортуванням (яке здійснюється самостійно, силами Укрзалізниці або Укрпошти), сприяння у розселенні працівників, пошуку нових співробітників та відновленні логістичних ланцюгів. Після завершення війни підприємства зможуть повернутися на свої первинні локації та стати драйверами відбудови економіки в громадах.

На даний момент онлайн-платформа relocate.prozorro.sale, через яку здійснюється подача заявок, тимчасово не працює через оновлення технічних систем. З питань відновлення роботи платформи та подачі заявок рекомендується звертатися з письмовим запитом до Міністерства економіки України.

За 2024 році кількість релокованих підприємств в Україні значно зменшилась – 11 083 компанії змінили юридичну адресу в межах країни. Це скорочення на 18% порівняно з минулим роком і на 25% менше, ніж до початку повномасштабного вторгнення. Загальна тенденція показує поступове зниження інтенсивності бізнес-релокації після 2021 року, який став піковим із 15 589 зареєстрованими переміщеннями. Такі дані свідчать про певну стабілізацію бізнес-міграції в межах країни після початкового сплеску активності³.

Розробка стратегій релокації вимагає визначення ключових аспектів: форми переміщення, видів діяльності для переносу та вибору нового місця розташування. З точки зору стратегічного планування критично важливим фактором є забезпечення ефективності. Ефективність релокації є комплексним поняттям, що включає здатність бізнесу досягати стратегічних економічних цілей, створювати сприятливе співвідношення між вигодами та витратами в процесі переміщення, зберігати й розвивати конкурентні переваги, а також підтримувати та примножувати активи, майно та капітал. На ефективність релокації впливають такі фактори як співвідношення вигід і витрат у кожному окремому випадку, обсяг переміщення (повне або часткове), а також наявність програм державної підтримки для релокованих підприємств⁴.

Донедавна питання релокації бізнесу було малоактуальним для українських суб'єктів господарювання, а практичний досвід із переміщення виробничих потужностей практично не існував. Однак поточні обставини змусили підприємців приймати оперативні рішення в умовах високої невизначеності: забезпечувати роботою переселенців та зберігати виробничі активи. Поняття «релокація» застосовне як до

³ Шевченко А. Релокація бізнесу: понад 11 тисяч компаній змінили місце реєстрації у 2024 році. URL: <https://abiznes.com.ua/relokatsiia-biznesu-ponad-11-tysiach-kompaniy-zminyly-mistse-reiestratsii-u-2024-rotsi-2854/>

⁴ Чубук Л., Нестеренко О. (2024) Стратегічні аспекти релокації підприємств в умовах конкурентних та воєнних викликів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 1 (224). С. 130.

окремих осіб, так і до підприємств, охоплюючи переміщення людей, бізнесу та, невіддільно пов'язаного з цим, переміщення персоналу. Індивідуальна релокація може здійснюватися з метою пошуку кращих умов працевлаштування або в рамках переведення працівників до філій чи відділень компанії, розташованих в інших локаціях, задля покращення їх функціонування або в контексті кар'єрного зростання співробітника⁵.

На сьогодні констатовано різноманітність форм релокації, включаючи повне переміщення, застосування моделі холдингової компанії інтелектуальної власності, розвиток регіонального бізнесу, офшоринг та зміну підходів до управління ризиками. Встановлено фактори, що підвищують імовірність традиційної релокації: вік і розмір підприємства, галузева приналежність, високий рівень зайнятості та щільність населення в зоні переміщення, а також близькість до попереднього місця розташування. Важливо зазначити, що ці фактори можуть втрачати свою значимість у контексті вимушеної релокації. Ключовим аспектом у розробці ефективної стратегії релокації залишається вибір нового місцезнаходження. Проте пріоритетні чинники, які впливають на це рішення, суттєво відрізняються для випадків традиційної та вимушеної релокації, що потребує диференційованого підходу до стратегічного планування⁶.

Отже, релокація бізнесу в Україні пройшла суттєву еволюцію від малознайомого явища до критично важливого механізму економічного виживання. Військові дії змусили підприємства розробляти різноманітні форми переміщення – від повної релокації до зміни моделей управління ризиками та створення регіональних представництв. Попри зменшення інтенсивності релокації після пікового 2021 року, цей процес залишається стратегічно важливим, особливо з урахуванням відмінностей між традиційною та вимушеною релокацією, кожна з яких має власні фактори ефективності.

Успішність релокації визначається багатовимірним поняттям ефективності, що включає досягнення стратегічних цілей, оптимальне співвідношення вигід і витрат, збереження конкурентоспроможності та примноження активів. Державні програми підтримки відіграють важливу роль у цьому процесі, допомагаючи підприємствам знаходити нові локації, організовувати транспортування обладнання та сприяти адаптації персоналу. З огляду на природу вимушеної релокації, подальше вдосконалення стратегій переміщення бізнесу має враховувати як економічні, так і гуманітарні аспекти, що стануть фундаментом для післявоєнного відновлення України.

⁵ Зеліско, Н. (2023). Релокація підприємства як інструмент економічної безпеки в умовах воєнного стану. *Вісник Львівського національного університету природокористування. Серія Економіка АПК*, (30), 38.

⁶ Чубук, Л., Нестеренко, О. (2024). Стратегічні аспекти релокації підприємств в умовах конкурентних та воєнних викликів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*, 1 (224), 131.